

ગુજરાત સ્ટેટ એલિજબીલિટી ટેસ્ટ

GSET અભ્યાસક્રમ

વિષય : હિન્દુ અધ્યયન

કોડ નં : ૨૮

યુનિટ ૧ : તત્ત્વ વિમર્શ

1. "હિંદુ" શબ્દની સમજૂતી (તેની ઐતિહાસિકતા અને તેના ભૌગોલિક તથા જીવન-દૃષ્ટિના પાસાઓ)
2. અષ્ટાદશ વિધાઓ અને ઉપાંગોની તેમના સંબંધિત આચાર્યો સાથે ગણના
3. વિવિધ પરંપરાઓમાં પદાર્થ/તત્ત્વ/આત્મા અને તેમાં રહેલા સમાન સૂત્રો
4. ભારતમાં નારીનું સ્થાન: સમાંતર સાર્વભૌમત્વના સિદ્ધાંતો
 - a. સ્વ-વ્યાખ્યાઓ: વાક-સૂક્ત, દેવો અથર્વશીર્ષ સૂક્ત અને ભગવદ્ગીતા (૧૦.૨૦-૪૦)
 - b. અર્ધનારીશ્વરની સંકલ્પના, બૃહદારણ્યક ઉપનિષદ્ (૧.૪.૩)
5. શક્તિ અને પ્રકૃતિના સિદ્ધાંતો
6. જૈન-દર્શન, બૌદ્ધ-દર્શન અને શ્રી ગુરુ ગ્રંથ સાહિબજીમાં નારીનું સ્થાન
7. વેદાંતમાં એકત્વનો સિદ્ધાંત અને જૈન, બૌદ્ધ, ન્યાય અને વૈશેષિક દર્શન તથા શ્રી ગુરુ ગ્રંથ સાહિબજીમાં આંતરિક જોડાણ અને તેના પરિણામે ઉદ્ભવતો સર્વ-સમાવેશકતાનો વિચાર
8. વર્ણ, જ્ઞાતિ અને જાતિ વચ્ચેના તફાવતની સમજ - બૃહદારણ્યક ઉપનિષદ્ (૧.૪.૧૦-૧૫), ભગવદ્ગીતા (૧૮.૪૧-૪૫)
9. વિવિધ સામાજિક પૃષ્ઠભૂમિ ધરાવતા ઋષિઓ અને સંતોની ગણના

યુનિટ ૨ : ધર્મ અને કર્મ વિમર્શ

1. ધર્મ: વ્યાખ્યાઓ અને અર્થ (મહાભારત, મનુસ્મૃતિ, વૈશેષિક સૂત્ર, ભગવદ્ગીતા - શાંકરભાષ્ય - ઉપોદ્ધાત, શ્રમણ પરંપરાઓમાં વ્યાખ્યાઓ)
2. ધર્મ અને રિલીજન (પંથ, મઝહબ) વચ્ચેનો તફાવત
3. ધર્મના પ્રકારો: પ્રવૃત્તિમૂલક અને નિવૃત્તિમૂલક
4. વૈદિક અને શ્રમણ પરંપરાઓમાં તથા શ્રી ગુરુ ગ્રંથ સાહિબજીમાં વ્યવસ્થાપક સિદ્ધાંત તરીકે ધર્મ
5. વર્ણાશ્રમ ધર્મ અને પસંદગી
6. રાજધર્મ, આપદ્ધર્મ, સમાજ-ધર્મ અને સ્વધર્મ

7. કર્મ, વિકર્મ અને અકર્મ (ભગવદ્ગીતા ૪.૧૬ અને તે મુજબનું શાંકરભાષ્ય)
8. ષટ્કર્મ: કામ્ય, નિત્ય, નિષિદ્ધ, નૈમિત્તિક, પ્રાયશ્ચિત અને ઉપાસના
9. નિષ્કામ (બ્રહ્મ/સર્વમ્ જ વાસ્તવિક કર્તા તરીકે) અને સકામ કર્મ
10. કર્મ-ફળ, પ્રારબ્ધ અને સંસ્કાર

યુનિટ ૩ : પુનર્જન્મ-બંધન-મોક્ષ વિમર્શ

1. જીવનો ખ્યાલ
2. બંધનની વ્યાખ્યાઓ (સાંખ્યકારિકા ૪૪ અને સાંખ્ય-તત્ત્વ-કૌમુદી મુજબ પ્રાકૃતિક, વૈકૃતિક અને દાક્ષણિક)
3. બંધનનું મૂળ કારણ અને પ્રક્રિયા: ભગવદ્ગીતા ૩.૩૭-૩.૪૧, ભગવદ્ગીતા ૨.૬૨-૬૬, પ્રતીત્ય-સમુત્પાદ-સિદ્ધાંત
4. પુનર્જન્મનો સિદ્ધાંત: ધર્મને સક્ષમ કરવાવાળો વિચાર
5. મોક્ષ અને નિર્વાણની સંકલ્પનાઓ
6. મોક્ષ માટેના વિવિધ માર્ગો (યોગ): અભ્યાસ, કર્મ, ભક્તિ, જ્ઞાન

યુનિટ ૪ : પ્રમાણ સિદ્ધાંત

1. પ્રમાણની વ્યાખ્યા
2. ગ્રંથના વિશ્લેષણનું ભારતીય મોડલ: પ્રમાતા, પ્રમાણ, પ્રમેય અને પ્રમા
3. વિવિધ પ્રકારના પ્રમાણોનું સ્વરૂપ, વ્યાખ્યા, પદ્ધતિ અને મર્યાદાઓ: પ્રત્યક્ષ, અનુમાન, ઉપમાન, શબ્દ, અનુપલબ્ધિ, અર્થાપત્તિ
4. શબ્દ-શક્તિ: અભિધા, લક્ષણા, વ્યંજના અને તાત્પર્ય
5. સ્વતઃ-પ્રામાણ્ય અને પરતઃ-પ્રામાણ્ય
6. સમકાલીન ગ્રંથોમાં પ્રમાણનો વિનિયોગ

યુનિટ ૫ : વાદ-પરંપરા

1. વાદ-પરંપરા: શાસ્ત્રાર્થની પદ્ધતિ અને અધિકરણનો વિચાર
2. સંદેહથી નિશ્ચય સુધી: સંશયથી નિર્ણય
3. કથા (કથાનું સ્વરૂપ અને પ્રકારો): વાદ, જલ્પ, વિતંડા
4. જ્ઞાનની શોધનો પ્રારંભ: અનુબંધ-ચતુષ્ટય (અધિકારી, વિષય, સંબંધ, પ્રયોજન)
5. જ્ઞાનનું સંગઠન: સૂત્ર, ભાષ્ય, વાર્તિક, વૃત્તિ, ટીકા, ટિપ્પણી અને સંગ્રહ
6. શ્રવણ વિધિ દ્વારા જ્ઞાનના "તાત્પર્ય"નું વિશ્લેષણ: ઉપક્રમ, ઉપસંહાર, અભ્યાસ, અપૂર્વતા, ફલ, અર્થવાદ, ઉપપત્તિ
7. છ પ્રકારની પ્રક્રિયા (ષડ્વિધ તાત્પર્ય નિર્ણાયક લિંગ) દ્વારા જ્ઞાનના "તાત્પર્ય"નું વિશ્લેષણ: શ્રુતિ, લિંગ, વાક્ય, પ્રકરણ, સ્થાન, સામાખ્યા
8. તંત્રયુક્તિ: પ્રકૃતિ વિજ્ઞાનના સંદર્ભમાં "સંશોધન પદ્ધતિ"

યુનિટ ૬ : ભારતીય ગ્રંથોને સમજવા માટે પાશ્ચાત્ય પદ્ધતિઓની પ્રયોજ્યતા

1. મુક્ત તપાસ પર પાશ્ચાત્ય નિયંત્રણો
2. ભારતનું પાશ્ચાત્ય વર્ણન અને પરંપરાગત સાહિત્યિક સિદ્ધાંતો
3. માર્ક્સવાદી પરિપ્રેક્ષ્ય અને વિવેચનાત્મક સિદ્ધાંત દ્વારા સમજાયેલ હિંદુઓ અને ભારત
 - a. લેખકનો હેતુ વિરુદ્ધ વાચકનો હેતુ
 - b. ઇતિહાસ, વિવેચનાત્મક સિદ્ધાંતનો ઉદ્દેશ્ય અને છબીઓ તથા વિભાવનાઓનું રૂઢિચુસ્ત ચિત્રણ
4. આધિપત્ય (ગ્રામસી)
5. સંરચનાવાદ અને ભારતનું નિરૂપણ
6. પ્રાચ્યવાદ - પાશ્ચાત્ય અનુભવમાં ભારતનું સિદ્ધાંતિકરણ
7. ભારતીય સંદર્ભમાં મનોવિશ્લેષણાત્મક અભિગમોનો ઉપયોગ
8. ઉત્તર-આધુનિકતાવાદ અને વિખંડનવાદની દૃષ્ટિએ ભારતનું વર્ણન
9. તટસ્થ તપાસ અને નવ્ય-ઐતિહાસિકતાવાદ અને ભારતનું નિરૂપણ

યુનિટ ૭ : રામાયણ

1. રામાયણના પ્રકારો - દૈવી ઉત્પત્તિ ધરાવતા પરંપરાગત ગ્રંથો/(વાલ્મીકિ રામાયણ), ભક્તિ ગ્રંથો, મૂળ કથાથી અલગ પડતા ગ્રંથો
2. પરંપરાગત રામાયણની લોકપ્રિયતા અને સુસંગતતા
3. મોટાભાગના ભારતીય સાહિત્ય અને કલાઓ (લોક, શાસ્ત્રીય અને સમકાલીન કલાઓ) માટે બે સ્ત્રોત-ગ્રંથો (ઉપજીવ્ય) માંના એક તરીકે રામાયણ
4. મર્યાદા પુરુષોત્તમ રામ
5. માનવો વચ્ચેના સંબંધો અને સામાજિક-પુનઃરચના (દા.ત. નિષાદરાજ, જટાયુ વગેરે) અને માનવ તથા પ્રકૃતિ વચ્ચેના સંબંધો
6. સ્ત્રી-વિમર્શ: અનસૂયા, અહિલ્યા, કૈકેયી, કૌશલ્યા, મંદોદરી, સીતા, સ્વયંપ્રભા, તારા, ત્રિજટા, ઉર્મિલા, શબરી
7. રામ-રાજ્ય
8. સમાજમાં ઋષિની ભૂમિકા
9. ભારતમાં ભૂગોળ, વનસ્પતિ અને પ્રાણીસૃષ્ટિ અંગેની માહિતી

યુનિટ ૮ : મહાભારત

1. મહાભારતનો કાળ: ગ્રંથગથ અને પરંપરાગત સ્ત્રોતો તેમજ આધુનિક માહિતી
 - a. યુધિષ્ઠિર (યુગાબ્દ), કૃષ્ણ અને વિક્રમ (સંવત)નું કેલેન્ડર
2. મહાભારતની મૂળ કથા
3. ધર્મ અને સંસાર: ધર્મના ૧૦ લક્ષણો વિશેની ૧૦ વાર્તાઓ: ધૃતિ (ગંગાવતરણ), ક્ષમા (વસિષ્ઠ અને વિશ્વામિત્ર), દમ (યયાતિ અને પુરુ), અસ્તેય (યુધિષ્ઠિર-ચક્ષ સંવાદ), શૌચ (સુવર્ણ નોળિયાની કથા), ઇન્દ્રિયનિગ્રહ (ધર્મ વ્યાધનો ઉપદેશ), ધી: (સાવિત્રી), વિદ્યા (સ્ત્રી પર્વમાંથી મનુષ્ય-વાદ-સાપ-હાથીની કથા), સત્યમ્ (હરિશ્ચંદ્ર/સત્યકામ), અક્રોધ (પરીક્ષિત અને ઋષિ શમીકનું અપમાન કરવાની કથા)

4. मोटाभागना भारतीय साहित्य अने कलाओ (लोक, शास्त्रीय अने समकालीन कलाओ) माटे बे स्रोत-ग्रंथो (उपलब्ध) मांना अेक तरीके मडलभरत
5. विदुनीति अने लगवङ्गीता
6. रररधर्म अने रररनीति: शरितिपर्य
7. लभरतपर्यनुं लूगोण
8. मडलभरतमां स्त्री-विमर्श: द्रौपदी, गंधारी, डिडिम्बा, ररररररररर, कुंती, मारी, रुडिडरणी, सत्यलभामा, सत्यररती, शिभंडी, सुलोचना, उलूपी, उत्तर

थुनित ८ : संस्कृत परिचय

1. **संस्कृतवर्णमालापरिचयः-** चतुर्दश माहेश्वरसूत्राणि।
स्वरः, व्यजनम, संयुक्तवर्णाः, अनुस्वारः, अनुनासिकम्, विसर्ग, वर्णदिन्यासः, वर्णसंयोगः, उच्चारणस्थानम्, लेखन-प्रक्रिया, शब्दपदयोर्मध्ये अन्तरम् ।
2. **शब्दरूपम्** (दैनिकप्रयोगदृष्ट्या आधारभूता शब्दरूपप्रक्रिया), विभक्तिः, कारकम् (अर्थसहितः सामान्यपरिचयः)
 - 2.1 **शब्दरूपम् (संज्ञात्मकम्)** - अन्तिमवर्णदृष्ट्या, लिप्रगदृष्ट्या वचनदृष्ट्या च वर्गीकरणम्।

शब्दाः (अजन्ताः/स्वरान्ताः)						
	अकारान्तः	इकारान्तः	उकारान्तः	ऋकारान्तः	आकारान्तः	ईकारान्तः
पुल्लिंगम्	देव, राम	कवि, हरि, पति	गुरु	पितृ, दातृ	-	-
स्त्रीलिंगम्	-	मति	धेनु	मातृ	लता	नदी
नपुंसकलिंगम्	फल	वारि	वस्तु	-	-	-

2.2 शब्दरूपम् (हलन्तम्/व्यञ्जनान्तम्)-

शब्दाः (हलन्ताः/व्यञ्जनान्ताः)	
पुल्लिंगम्	भिषज् (भिषक्), महत्, सुहृद्, राजन्, विद्यार्थिन्, पथिन्, गच्छत्, मरुत्, आत्मन्, ब्रह्मन्, विद्वस् ।
स्त्रीलिंगम्	वाच्, सरित्, दिश्, परिषद्, आशिष्, स्त्री, लक्ष्मी, श्री।
नपुंसकलिंगम्	जगत्, नामन्, कर्मन्, चक्षुष्, मनस्, हविष्, ब्रह्मन्, धनुष्, पयस्, दधि।
एतत्सदृशानाम् अन्येषाञ्च रूपाणाम् अभ्यासः।	

2.3 सर्वनाम- अस्मद्, युष्मद्, तद्, एतद्, यद्, भवत्, किम्, इदम्, अदस्, सर्व (त्रिषु लिङ्गेषु)।

3. धातुरूपम् (क्रियारूपम्)-

3.1 धातूनां गणपरिचयः, आत्मनेपदम्, परस्मैपदम्।

3.2 लकारदृशा - लटलकारः (वर्तमानकालः), भृटलकारः (भविष्यत्कालः), लङलकारः (भूतकालः) लोटलकारः (आज्ञार्थकः), विधिलिङलकारः (सम्भावनायाम्)।

पुरुषदृशा - प्रथमपुरुषः, मध्यमपुरुषः, उत्तमपुरुषः।

वचनदृशा - एकवचनम्, द्विवचनम्, बहुवचनम्।

3.3 धातवः- पंचलकारेषु धातुरूपाणि -

परस्मैपदिनः- पठ्, लिख्, चल्, गम्, नम्, खाद्, वद्, हस्, गँ, कृ, क्री, ज्ञा, घ्रा, नी, दृश्, धृ, पत्, पा
(पिब), स्मृ, क्रुध्, शक्, पृच्छ्, इष् (इच्छ्), दा, जीव्, त्यजू, धावू, पच्, रक्ष्, सृ, रुद्,
भी, नश्, स्निह्, आप्, क्षिप्, जप्, विश्, मिल्, ग्रह्, चिन्त्, पाल्, रच्, चल्।

आत्मनेपदिनः- लम्, मुद्, क्षम्, वृध्, सह्, सेव्, ईक्ष्, ऊह्, कम्प्, भाष्, यत्, रम्, वन्द्, याच्, शीङ्।

सत्तात्मकौ - असु, भू।

4. **सन्धिः-** स्वरसन्धिः - यण्, अयादि, गुण, वृद्धि, दीर्घ, पूर्वरूप, पररूप, प्रकृतिभाव ।

व्यञ्जनसन्धिः - परसवर्णः, अनुनासिकः, श्चुत्वम्, ष्टुत्वम्, जस्त्वम्, चर्त्वम्, णत्व-षत्वविधिः।

विसर्गसन्धिः - विसर्गलोपः, विसर्गस्थाने ओ, र्, स्, श्, ष्

अनुस्वारः, 'र्' लोपः, 'त्' स्थाने 'ल्' अनुनासिकम्।

5. **समासः-** केवलः, अव्ययीभावः, तत्पुरुषः, कर्मधारयः, द्विगुः, बहुव्रीहिः, द्वन्द्वः।

6. **कारकम्-** कर्ता, कर्म, करण, सम्प्रदान, अपादान (सम्बन्ध), अधिकरण, सम्बोधन ।

7. **उपपदविभक्तिः-**

- अधि, अनु, उप, उभयतः, परितः, निकषा, प्रति, धिक्, विना..... योगे द्वितीया।
- अलम्, विना, हीनम्, सह, साकम्, सार्धम्, समम्..... योगे तृतीया।
- नमः, रुच्, दा, स्पृहा, अलम् (सामर्थ्याथे).....चतुर्थी।
- विना, बहिः, परम्, पूर्वम्..... योगे पञ्चमी।
- अग्रतः, पुरतः, पृष्ठतः, वामतः, दक्षिणतः, उत्तरतः..... योगे षष्ठी।
- स्निह्, विश्वस्..... योगे सप्तमी।

8. **वाच्यम्-** कर्तृवाच्यम्, कर्मवाच्यम्, भाववाच्यम्।

9. **प्रत्ययः-**(क) कृत्प्रत्ययः क्त, क्तवतु क्त्वा, ल्यप्, तुमुन्, शतृ, शानच्, ण्यत्, क्तिन्, ल्युट्, तव्यत्, अनीयर्,

ण्वुल्, तृच्, घञ्।

(ख) तद्धितप्रत्ययः मतुप्, वतुप्, इन्, ठक् (इक्), घञ्, त्व, तल्, अण्, ष्यञ्।

(ग) स्त्रीप्रत्ययः डीप्, डीष्, टाप्।

10. **अव्ययम् -** (स्थानवाचि) अत्र, तत्र, यत्र, सर्वत्र, अन्यत्र, कुत्र, एकत्र, यतः, ततः।

(समयवाचि) यदा, तदा, सदा, सर्वदा, कदा, अद्य, श्वः, ह्यः, परश्वः, परह्यः, वारम्, आरभ्य, निश्चयेन, ।

(समुच्चयवाचि) च, अपि, एव।

(अवस्थावाचि)- आम्, किम्, धन्यवादः, आवश्यकम्।

(दिशावाचि) उपरतः, पृष्ठतः, वामतः, दक्षिणतः, अभितः, परितः।

(पूर्णतावाचि)- पर्याप्तम्, अत्यन्तम्, अलम्, इति।

(सम्भावनावाचि) किन्तु, प्रायशः, अपेक्षया, अतः, यत्-तत्।

सादृश्यवाची अव्यय इव, नु, वा, चित्।

अव्यय- क्त्वातोसुन्कसुनः, कृन्मेजन्तः, तद्धितश्चासर्वविभक्तिः

11. **उपसर्गः-** आ, उत्, अनु, वि, प्र, परि, अव, उप, सम्, अप।

12. **संख्या-** सङ्ख्यावाचि शब्दरूपाणि एकः, द्वौ, त्रयः, चत्वारः (त्रिषु लिङ्गेषु)।

संख्या: 5-100

युनिट १० : अन्य आनुषंगिक विषयो

1. अनुपादमां पडकारो अने मूण तथा अनुपाद वय्येना लेदनी समजः
धर्म, संप्रदाय, आत्मा, दर्शन, ईश्वर, लगवान, प्रभु, मन, बुद्धि, प्रामाणिक, शिष्य, देवता, स्मृति, मंदिर, अध्यात्म, प्रेम, असुर, दैत्य, राक्षस, शरीर, पदार्थ, द्रव्य, राष्ट्र, वर्ण, ज्ञाति, शास्त्र, शांति, ऋषि, मुनि, गुरु, कला, शास्त्रीय-संगीत, पंडित, माया, स्त्री, महिला, नारी, व्याय, इन्द्रिय, मोक्ष, निर्वाण, प्राण
2. महत्पना मंदिरो, शक्तिपीठ, मठ, ज्योतिर्लिंग, धामो
3. संत-परंपरा: चैतन्य महाप्रभु, शंकर देव, तिरुवल्लुवर, भसवन्ना, नामदेव, कबीर, रविदास, नरसिंह महेता, गुरु नानक, तुकाराम, तुलसीदास, सूरदास, भीरांबाई, आंडाल, झूलेलाल, ज्ञानेश्वर, विधापति, नारायण गुरुनुं संक्षिप्त ज्ञान
4. नाट्य: दस प्रकारो, तत्पो: रस, अलिनय, कथावास्तु, पात्र
5. काव्य: प्रकार (गद्य, पद्य, यम्पू), छंदो (अनुष्टुप, उपजाति, इन्द्रवज्र, उपेन्द्रवज्र, वसंत-तिलका, शिखरिणी, मंडाकान्ता, आर्या, गाथा, दोहा, योपाई, सोरठा)
6. केटलाक कविओ: भास, कालिदास, अश्वघोष, सोमदेव सूरी, हाल, कल्हण, चंद्रभरदाई
7. केटलाक राजाओ अने वंशो: मौर्य, ललितादित्य, चक्रवर्ज सिंह, चोल, हरिहर अने बुक्का, बप्पा रावल, हर्षवर्धन, लोज, दालि-सेन, मार्तंड वर्मा, राणा प्रताप, शिवाज
8. उत्तर-पूर्व भारतना जैतिया, आदि, गालो, तागिन, अपतानी, इट्टु मिशमी, मिजु मिशमी, दिगारु मिशमी जनजातिओमां ईश्वरनो प्याल